

РОЗДІЛ I

Філософська антропологія та філософія культури

УДК 130.1

О. Р. Арцишевська – аспірант Волинського
національного університету імені Лесі Українки

У пошуках себе (механізми самовизначення людини)

*Роботу виконано на кафедрі філософії
та релігієзнавства ВНУ ім. Лесі Українки*

У статті розглядаються головні механізми самовизначення людини (наслідування, особистісна, рольова і соціальна ідентифікація) та роль у ньому різних форм самосвідомості.

Ключові слова: ідентифікація, ідентичність, наслідування, персоніфікація, самовизначення, самосвідомість.

Арцишевская Е. Р. В поисках себя (механизмы самоопределения человека). В статье рассматриваются главные механизмы самоопределения человека (подражание, личностная, ролевая и социальная идентификация) и роль в нем разных форм самосознания.

Ключевые слова: идентификация, идентичность, подражание, персонификация, самоопределение, самосознание.

Artsishevskaya O. R. In Searching of Herself (Mechanisms of Person's Self-Determination). It is considered at the article main mechanisms of person's self-determination (imitation, personal, role and social identification) and the role in it of different forms of selfconsciousness.

Key words: identification, identity, imitation, personification, self-determination, selfconsciousness.

Постановка наукової проблеми та її значення. У процесі становлення і розвитку людини найбільше значення, очевидно, має проблема її самовизначення. Хто вона така, звідки вона прийшла і для чого вона живе – це найважливіші питання, без відповідей на які жодна людина не може відбутися, реалізуватися повною мірою як одухотворена істота. І сьогодні, як і дві з половиною тисячі років тому назад, кожна мисляча людина, подібно Діогену Синопському, запаливши ліхтар свого розуму, продовжує шукати людину, а тим самим – і саму себе. І для неї, як і тоді, актуальним залишається заклик Сократа «Пізнай (тобто знайди і відкрий) себе».

У так званому традиційному суспільстві, де якісь зміни відбувалися дуже повільно й майже непомітно, а людина все своє життя залишалася в одній місцевості та належала до якоїсь однієї спільноти, її самовизначення відбувалося порівняно легко. У сучасному ж динамічному суспільстві з усе вищою і горизонтальною (це насамперед міграційні процеси, пов'язані з пошуками біженцями роботи чи безпеки), і вертикальною (виділення групи олігархів та переміщення більшості населення на нижчі рівні в соціальній структурі) мобільністю і всезростаючою взаємодією різних культур проблема самовизначення людини значно ускладнюється та стає більш актуальною. При цьому особливого значення набуває дослідження механізмів самовизначення людини, за допомогою яких відбувається її самоідентифікація та розуміння яких дало б змогу подолати «кризу ідентичності» й свідоміше, ефективніше й цілеспрямованіше здійснювати її соціалізацію.

Метою статті є дослідження механізмів ідентифікації людини на різних вікових етапах її життя і в умовах взаємодії культур.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Проблема ідентифікації є багатоаспектною: вона розглядається у філософії, логіці, соціології, культурології, психології, педагогіці, психіатрії, політо-

логії, правознавстві та в інших галузях знань і науках. Проте на сьогодні найбільш дослідженою вона є у психології, у якій було і введено ще Фройдом саме поняття ідентифікації. Вчені розглядали різні аспекти цієї проблеми: постановку проблеми ідентичності (Е. Еріксон, О. П. Белінська І. С. Кон, В. С. Малахов, Д. Орлов, В. Г. Табачковський та ін.), соціальну ідентичність (С. А. Баклушинський, М. Борневассер, Ю. Л. Качанов, Р. Мертон, А. Муммендей, В. І. Павленко, У. Піонтковська, Б. Шефер, Б. Шледер, Н. А. Шматко, В. Ятченко та ін.), етнічну ідентичність (В. Волобуєв, Т. Г. Стефаненко, О. В. Нельга та ін.), культурну ідентичність (Л. Гозман, О. Еткінд, А. Фінкелькраут та ін.), професійну ідентичність (Т. М. Буякас, А. І. Донцов, М. Ю. Жуков, Л. А. Петровська та ін.), статеву ідентичність (М. Джеймс, Д. Джогвард, Н. В. Хамітов та ін.). Окремі механізми і форми ідентифікації розглядалися також у працях В. Л. Абушенко, В. Тернера, Т. Шибутані, Р. Бернса, А. А. Налчяджяна, Г. Тарта, Дж. Бюджентала, П. Вріца, А. В. Казанської, Е. Фрома, Г. Блюма, Е. Гоффмана та деяких інших авторів [1]. Останнім часом різні аспекти ідентифікації розглядаються і на наукових конференціях, які проходили, зокрема, у Дрогобичі та Луцьку. Проте аналіз опублікованих матеріалів свідчить про те, що механізми ідентифікації, які і є предметом нашої статті, досліджені ще недостатньо.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У сучасній науковій літературі термін «ідентифікація» (латин. *identificare* – ототожнювати), який означає встановлення на основі певних ознак *тотожності* різних об'єктів, трактується по-різному. Зокрема, у психології його трактують, по-перше, як один із механізмів становлення особистості, завдяки якому відбувається уподібнення себе іншій особі, у ролі якої може виступати якась авторитетна або близька людина. По-друге, механізм психологічного захисту, що виявляє себе в імітації, невідомому наслідуванні поведінки, уподібненні об'єктові, який викликає страх або тривогу. По-третє, механізм проєкції, мимовільне приписування суб'єктом іншій особі своїх витіснених думок, мотивів, бажань, якостей, почуттів і переживань, які викликають у самого суб'єкта почуття провини або тривоги, а також сприйняття суб'єктом іншої людини як продовження себе самого. По-четверте, механізм постановки себе самого на місце іншого, який виявляється у вигляді співпереживання, емпатії, перенесення суб'єктом себе у стан, обставини іншої людини і який забезпечує більш успішне розуміння та взаємодію; ототожнення з персонажем, героєм художнього твору [2, 382].

В інженерній та юридичній психології *ідентифікація* – це розпізнавання через зіставлення, порівняння одного об'єкта з іншим для встановлення їхньої схожості або відмінності, класифікації. В етнічній психології ідентифікація – механізм формування і збереження етнічної самосвідомості й такого її базового феномену, як етнічна ідентичність. Завдяки етнічній ідентифікації в ході етнізації засвоюються та транслюються етнічні норми і цінності, стереотипи поведінки, традиції та обряди народу, здійснюється вплив на формування етнічно зумовленого світосприйняття.

У соціології та соціальній психології ідентифікація розглядається як один із найважливіших механізмів соціалізації особи, який виявляється в ототожненні індивідом себе з певною групою чи спільнотою (номінальною чи реальною, великою чи малою тощо). Проте слід додати, що в соціології ідентифікацію розглядають як механізм ототожнення себе людиною з якоюсь (великою чи малою) соціальною групою, чії інтереси, мотиви і цілі діяльності вона сприймає як свої власні, внаслідок чого займає певну соціальну (національну, класову, громадянську тощо) позицію. При цьому відзначають, що ідентифікація сприяє активному засвоєнню зразків і стереотипів поведінки, властивих членам цієї групи, прийняттю їх як власних групових норм, цілей, соціальних ролей, настанов, ідеалів. У культурології ідентифікація досліджується як механізм вибору й ототожнення себе людиною з певними фундаментальними культурними цінностями: мовою, конфесією та головними для якоїсь культури культурними героями і символами.

У філософських довідкових виданнях даються, як правило, посилання на розуміння ідентифікації в психології та соціології, що є свідченням недостатнього розроблення цього поняття саме у філософському аспекті. А таке розроблення, на нашу думку, вкрай необхідне, тому що те, що ми називаємо ідентифікацією, є однією з важливих фундаментальних особливостей людського буття, яка виявляється на всіх його вікових та історичних етапах і дає змогу людині не тільки відкривати, пізнавати, «знаходити», оцінювати, але й *творити* себе. При цьому філософію ідентифікація цікавить не тільки в плані потреб і можливостей ототожнення людиною себе з різними зовнішніми об'єктами чи якимись спільнотами, але і як можливість досягнення людиною у своїй свідомості й практичній діяльності (й у реальному житті) *самоідентифікації* (*самототожності*), тобто відповід-

ності своїй людській (видовій) природі й (родовій) сутності. *Щоб стати і бути людиною, потрібно насамперед усвідомити, хто така людина і що значить бути людиною.*

Однією з надзвичайно важливих особливостей усього живого (всіх живих організмів і біологічних видів) є його здатність до самовідтворення. (Цей термін, на нашу думку, більш вдалий, ніж термін «розмноження», тому що самовідтворення може і не супроводжуватися зростанням кількості представників певного біологічного виду, котра, як відомо, регулюється законами екосистем і харчових пірамід, згідно з якими підтримується оптимальна кількість цих представників, що, однак, не відноситься до самої людини). Властивості, які дають можливість біологічному виду і його окремим представникам вижити в певних природних умовах, передаються, як відомо, завдяки механізмам спадковості. Однією з таких властивостей є *подібність*, тобто відтворення в нових генераціях представників певного виду тих індивідуальних форм (хімічного складу, структури, розмірів, зовнішніх та інших властивостей, вироблених у процесі еволюції виду), які були типовими для представників попередніх генерацій. Однак не всі життєво важливі особливості живих організмів можуть передаватися через спадковість. Це, зокрема, стосується і певних життєвих функцій або поведінкових реакцій. Тому на вищих рівнях розвитку живих організмів у тваринному світі в процесі еволюції формується новий механізм, який забезпечує подібність між «батьками» і «дітьми» (нащадками і потомками) представників певного виду. І цей механізм – наслідування.

Наслідування – інстинктивне відтворення (повторення) дій дорослих (зрілих) осіб дитинчатами тварин або людей (сліпе наслідування), внаслідок якого формуються і закріплюються вироблені в процесі філогенезу форми адаптивної поведінки, які дають змогу вижити в умовах певного природного середовища. Ці механізми спрацьовують *автоматично*: каченята, які щойно вилупилися з яєць, їдуть не тільки за мамою-качкою, а й за людиною, яку вони вперше побачили; дитинчата журавлів летять не тільки за вожаком зграї, а й за планером; загублені діти наслідували поведінку тих тварин і птахів (вовків, кенгуру, курей), серед яких вони опинилися і певний час перебували. Особливо таке наслідування (*мавпування*) поширене серед приматів. Тобто *наслідування є однією з елементарних форм передачі від батьків до дітей (від покоління до покоління) накопиченого родового чи видового досвіду*. Більш високою формою передачі такого досвіду є *гра* (ігрові форми поведінки, які поширені й серед тварин), що базується на *імітаційному наслідуванні*.

Людське дитя автоматично (неусвідомлено) наслідує і видовий досвід, отриманий у процесі біологічної еволюції, і певний досвід, накопичений у процесі соціально-культурної еволюції (форми поведінки, відносини, ставлення, переваги), які відтворюються ним не тільки в цей момент (у своїй реальній поведінці та в ігровій діяльності), але й пізніше, вже в дорослому віці (наприклад, відтворення сімейних відносин між чоловіком і жінкою чи батьками й дітьми), коли людина потрапляє у відому (зафіксовану нею з дитинства) типову ситуацію.

Крім того, людське дитинча може неусвідомлено наслідувати не тільки дії реальних людей (ровесників, старших дітей, а також дорослих), а й, по-перше, дії предметів (об'єктів, явищ) неживої природи (я – вітер, я – потік, я – гора, я – дерево) чи різних механізмів (я – паровоз, я – літак, я – ракета), інших живих істот (я – собака, я – кінь, я – лев), а по-друге – й дії *вторинних, суб'єктивованих (ідеальних)* персонажів, образів, дійових осіб, із якими воно знайомиться через засоби масової інформації, кіно, літературу й мистецтво. У цьому, зокрема, й полягає небезпека неусвідомленого, некритичного сприйняття і відтворення дітьми різних кліше деструктивної, аморальної чи асоціальної поведінки – агресії, насильства, жорстокості тощо.

Окрім неусвідомленої ідентифікації, у процесі наслідування існують також різні форми *свідомої ідентифікації* (у процесі гри чи «серйозної» поведінки): особистісна, соціально-рольова, групова.

Особистісна ідентифікація – це ототожнення себе з якоюсь авторитетною чи значущою особою, яка виступає прикладом або зразком для наслідування. У дитинстві таким зразком може бути хтось із батьків або знайомих старших людей чи ровесників. При цьому вибір «зразкової особистості» здійснюється на основі виділення якоїсь її риси або властивості (гарної зовнішності, сили, обізнаності тощо), яка дитині чомусь найбільше подобається і яку вона старається виробити в собі, відтворити у своїй поведінці, діях або відносинах з іншими людьми. Інколи основою для вибору дитиною такої значущої особи є виконувана цією особою роль (мами, лікаря, вчителя, продавця тощо), виконання якої дитина імітує в процесі гри. Цей вид ідентифікації можна назвати *особистісно-рольовою*, тому що дитина, наслідуючи свій «зразок», ще не розділяє в ньому суттєвого й несуттє-

вого і намагається відтворювати не тільки певні рольові дії, а й певні особливості тієї особи (голос, зовнішність тощо), якою ця роль виконувалася.

У підлітковому і юнацькому віці людина не просто чисто механічно наслідує свій зразок, відтворюючи його у звичних, стандартних, стереотипних ситуаціях, а й стає спроможною «моделювати» поведінку своєї «зразкової особистості» у якихось незнайомих, нестандартних, нових ситуаціях, у які вона потрапляє, але в яких свого «зразка» вона раніше не бачила. Тому часто, опинившись у таких ситуаціях і не знаючи як в них поводитися, вона ставить перед собою питання: «А як би повівся в цій ситуації мій кумир?». Зразками для наслідування в цьому віці все більше стають не реальні знайомі люди з найближчого оточення, а «зіркові постаті» (зірки естради, кіно, спорту тощо), а точніше – їх образи, які витворюються в масовій свідомості з допомогою передусім засобів масової інформації, а також художні образи «героїв» літератури і кіно. Поступово в цьому ж віці виробляється вміння чисто рольового наслідування, коли молоді люди стараються оволодіти певними соціальними чи професійними ролями, не просто відтворюючи чийсь дії, а виходячи з певних абстрактних вимог і норм, дотримання яких вимагає виконання цих ролей. Крім того, у їхній свідомості формуються абстрактні *ідеали (ідеальні образи)* людини, які виступають не просто зразками для наслідування, а насамперед – метою самотворення і самовдосконалення.

Потрібно відзначити, що особистісна ідентифікація відіграє дуже важливу роль і в процесі художньої творчості. Так, талановитий письменник, створюючи образи своїх героїв, не тільки відтворює у своїй уяві їхню зовнішність (зовнішні характеристики) та дії, але і їхній внутрішній світ: почуття, думки, переживання та інші психічні стани, «пропускаючи» їх крізь себе. Таке майже повне ототожнення автора художнього твору зі своїми «героями» нерідко супроводжувалося, як це відомо, наприклад, зі спогадів Бальзака чи Льва Толстого, не тільки відтворенням їхніх психічних, але й фізичних станів (болю, слідів опіків, ран тощо), а також призводило до того, що ці герої починали поводитися не так, як задумував спочатку автор, а за якоюсь «своєю» логікою, яка більш точно відображала натуру, сутність цих героїв (образів) і більш повно відтворювала правду життя. Із подібними явищами ми зустрічаємося і в грі талановитих акторів, які, граючи якісь ролі, настільки ідентифікують себе зі своїми героями, «вживаються» в них (зокрема, за методом К. Станіславського), що інколи мимоволі діють за їхньою (інколи не усвідомлюваною повністю автором драматичного твору чи сценаристом) внутрішньою «логікою», і вихід із цих ролей-образів, як засвідчують самі актори, часто буває дуже непростим.

У процесі усвідомленої (свідомої) ідентифікації першочергову роль відіграють *різні форми індивідуальної та соціальної (групової, суспільної) самосвідомості*, на основі або через засвоєння яких тільки і може відбуватися така ідентифікація [3].

Аналіз багаточисельних досліджень індивідуальної самосвідомості дає змогу виділити такі моменти:

1) індивідуальна самосвідомість як уявне Я існує у формі Я-образів і Я-концепцій (Р. Бернс, Т. Шибутані та ін.);

2) уявлення людини про саму себе або її усвідомлення самої себе (уявне Я) і реальне Я, тобто те, ким або якою вона є насправді, ніколи не співпадають повністю. Таке неспівпадіння пояснюється різними причинами. З одного боку, людина, її буття в різних його проявах є значно багатшим, ніж її самосвідомість (уявне Я), яка ніколи не може охопити всі ці прояви повністю. З іншого ж, – у своїй самосвідомості людина усвідомлює себе не тільки такою, якою вона є в цей момент, а й такою, якою вона була колись (ретроспективне Я) чи якою вона хоче або може бути в майбутньому (проективне Я). Крім того, самосвідомість уключає в себе також самоідеалізацію, самооцінку, самомотивацію та інші елементи;

3) людина має одночасно різні іпостасі (або, як відзначав Андрій Вознесенський, «в мені як в спектрі живить сім “я”»), вона виконує різні соціальні ролі, усвідомлення яких теж може по-різному (повністю чи неповністю) відобразитися в її самосвідомості. Наприклад, У. Джемс виділяв три складових елементи Я: а) матеріальне Я, що включає наше тіло й власність; б) соціальне Я, під яким він розумів те, «чим визнають дану людину оточуючі»; в) духовне Я, яке означає сукупність психічних здатностей і схильностей людини. Але існують й інші виділення складових елементів Я [4, 40–42];

4) індивідуальна самосвідомість є багатшаровою (багаторівневою). Так, на нижчих рівнях людина може усвідомлювати лише свою зовнішність. На більш високому рівні вона здатна усвідом-

лювати свої соціальні функції або ролі. Нарешті, найвищим рівнем індивідуальної самосвідомості є *сутнісна самосвідомість*, яка, на думку, наприклад, екзистенціалістів, не може бути пізнана раціональним шляхом, а розкривається лише в так званих граничних ситуаціях через осяння, прозріння тощо;

5) індивідуальна самосвідомість може бути не тільки самостійним витвором людиною уявлень про себе, але й може бути нав'язана чи запропонована їй іншими, наприклад, значимими для неї людьми або групою, чи утворюватися внаслідок співставлення (узгодження) обох цих форм самосвідомості.

Доцільно було б також, очевидно, виділяти *ситуативну* самосвідомість і самосвідомість *сталу*. Під ситуативною самосвідомістю мають на увазі уявлення людини про себе, які зв'язані з певною життєвою ситуацією і актуалізуються в цій ситуації. Це, наприклад, різні форми рольової самосвідомості. Так, проводячи заняття зі студентами, людина усвідомлює себе насамперед як викладача і поводить відповідно з уявленням про цю свою роль. Але та ж людина зовсім по-іншому сприймає себе і поводить, знаходячись серед друзів або в колі сім'ї. Нездатність людини «перемкнути» свою рольову самосвідомість залежно від конкретної ситуації призводить до певних невідповідностей в її поведінці (людина може продовжувати «грати» роль начальника і в колі сім'ї, чи залишатися педагогом-ментором серед друзів або навпаки). У той же час ще І. Кант звертав увагу на те, що завдяки єдності самосвідомості особистість за всіх змін, які вона може переживати, здатна залишатися тією ж самою особистістю, тобто тотожною самій собі [5, 357]. Звичайно, що в цьому випадку мається на увазі стала самосвідомість, сутність якої, як відзначає І. Кон, «полягає не в переліку окремих властивостей, а в розумінні себе як цілісності, у визначеності власної ідентичності. Самосвідомість (образ Я) – не сума часткових (поодиноких) характеристик, а цілісний образ, єдина, хоча й не позбавлена внутрішніх суперечностей, установка щодо самого себе» [6, 55]. І далі: «Самосвідомість – це передусім усвідомлення себе як якоїсь сталої, більш або менш визначеної одиниці, яка зберігається незалежно від мінливих ситуацій (усвідомлення своєї ідентичності)» [6, 56]. Позбавлена такої сталої самосвідомості, а це трапляється теж, людина стає «флюгером», який змінює свою орієнтацію залежно від того, «куди вітер повіє».

Надзвичайно важливу роль у самовизначенні людини відіграють також різні форми *соціальної самосвідомості*. У процесі такого самовизначення кожна людина, живучи в суспільстві, так чи інакше завжди ідентифікує себе з певною групою, сприймаючи самосвідомість якої як свою власну, вона, відповідно, займає і відповідну соціальну (групову) позицію. Але при цьому важливо зазначити декілька моментів. По-перше, людина не обов'язково ідентифікує себе з тією групою або спільнотою, членом якої вона є (до якої вона належить), оскільки вона може ототожнювати себе і з якоюсь іншою групою, до якої вона об'єктивно не належить, але через сприйняття її самосвідомості усвідомлює її як «свою». По-друге, вона може ідентифікувати себе і з якоюсь уявною, а не реальною групою або з якоюсь духовною спільнотою, наприклад, релігійною конфесією. По-третє, оскільки вона належить одночасно до різних соціальних та інших спільнот або груп, кожна з яких так чи інакше усвідомлює себе і має якусь самосвідомість, то у зв'язку із цим можливі такі ситуації: 1) людина ідентифікує себе лише з якоюсь однією групою або спільнотою, самосвідомість якої вона сприймає, не усвідомлюючи або ігноруючи при цьому свою належність і до якихось інших спільнот або груп (прикладом тут може бути добре відома з радянської історії абсолютизація класової самосвідомості); 2) усвідомлюючи існування різних спільнот (груп) і свою належність до них, людина свідомо *вибирає* з них тільки деякі, з якими вона себе й ідентифікує; 3) людина, усвідомлюючи свою належність одночасно до багатьох соціальних груп та спільнот, намагається *ієрархізувати* їх у своїй свідомості і відповідно до цього реалізовувати їхні інтереси у своїй діяльності.

Як уже зазначалося, соціальна ідентифікація може відбуватися завдяки тому, що людина (індивід) ототожнює себе з якоюсь групою або спільнотою, сприймаючи її самосвідомість, у якій певним чином обґрунтовується або просто навіть фіксується наявність відповідного колективного «ми», якісь властивості чи ознаки, які відрізняють це «ми» від інших груп і спільнот («вони»). При цьому досить поширеними й цікавими з культурологічної точки зору є *соціальна персоніфікація і фетишизація*. Суть першої з них полягає в тому, що єдність якоїсь групи персоніфікується і виражається в образах якихось істот або людей (тотемів-предків, богів, вождів або правителів, лідерів тощо). У другому випадку вираженням такої єдності слугують різного роду фетиші (прапор, герб, гімн, уніформа, зачіска, емблема та ін.), які виражають цю єдність у вигляді символів. В обох

випадках ми маємо справу з певного роду «замінниками» якихось реальних спільнот або груп, які виражають їхню самосвідомість і через ототожнення з якими може відбуватися соціальна ідентифікація людини з певною соціальною групою.

У культурах різних народів і груп існують спеціальні колективні дійства (звичаї, обряди, ініціації, інавгурації, ритуали тощо), у процесі виконання яких відбувається символічне приєднання людини до якоїсь (вікової, соціальної, партійної, конфесійної тощо) спільноти, внаслідок чого вона ідентифікує себе із цією спільнотою.

Висновки. Проблема самовизначення людини була й залишається однією з фундаментальних філософських проблем. Важливим аспектом дослідження цієї проблеми є аналіз механізмів, завдяки яким відбувається таке самовизначення. Центральне місце серед них займають різні форми ідентифікації, які дають можливість людині ототожнювати себе з іншими людьми або їхніми образами, а також із різними реальними й ідеальними спільнотами, і які є важливими елементами культури.

Список використаної літератури

1. Идентичность : хрестоматия. – Москва : Изд-во МПСИ ; Воронеж : Изд-во НПО «МОДЭК», 2008. – 272 с.
2. Всемирная энциклопедия: Философия. – Москва : АСТ ; Минск : Харвест, Совр. литератор, 2001. – 1312 с.
3. Самосознание и защитные механизмы личности : хрестоматия. – Самара : Издат. дом «Бахрах-М», 2008. – 656 с.
4. Арцишевський Р. А. Духовне осягнення дійсності / Р. А. Арцишевський. – Луцьк : ПФ «Смарагд», 2011. – 272 с.
5. Кант И. Антропология с прагматической точки зрения / Иммануил Кант // Сочинения : в 6 т. Т. 6. – М. : Мысль, 1966. – С. 349–588.
6. Кон И. С. Социология личности / И. С. Кон. – М. : Политиздат, 1967. – 383 с.

Статтю подано до редколегії
27.08.2012 р.

УДК 130.2 (043.3)

Є. В. Більченко – доктор культурології, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри культурології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Концепт Іншого в сучасній гуманістиці: трансценденталізм *versus* діалогізм

*Роботу виконано на кафедрі культурології НПУ
ім. М. П. Драгоманова*

Розкрито фігуру Іншого як провідний концепт сучасної гуманістики. Виокремлено два головні дискурси інтерпретації Іншого в культурній саморефлексії Заходу: класичний (трансценденталізм), де Інший постає як межа гносеологічної активності суб'єкта *Cogito* та піддається уніфікації з боку Я, та некласичний (діалогізм), де Інший постає як емпірична подія *Dasein* і релятивізує самість. У цій опозиції формулою діалектичного балансу трансценденталізму та діалогізму є діалого-культурологічна версія Іншого як єдності онтологічного й онтичного начал.

Ключові слова: Інший, трансценденталізм, феноменологізм, суб'єкт, релятивація, діалог, онтичне, онтологічне.

Бильченко Е. В. Концепт Другого в современной гуманистике: трансцендентализм *versus* диалогизм.

Раскрывается фигура Другого как ведущий концепт современной гуманистики. Автор выделяет два главных дискурса интерпретации Другого в культурной саморефлексии Запада: классический (трансцендентализм), где Другой предстает как предел гносеологической активности субъекта *Cogito* и подвергается унификации со стороны Я, и неклассический (диалогизм), где Другой предстает как эмпирическое событие *Dasein* и релятивизирует самость. В данной оппозиции формулой диалектического баланса трансцендентализма и диалогизма является диалого-культурологическая версия Другого как единства онтологического и онтического начал.

Ключевые слова: Другой, трансцендентализм, феноменологизм, субъект, релятивация, диалог, онтическое, онтологическое.